

Gondos Mária Magdolna

LÁTHATÓ

Egy hatalmas munka, az *Isteni színjáték* fordítása után Nádasy Ádám a 2017-es *Nyírv a hajamba* című kötettel mintegy visszatért a saját költészetéhez, ezzel az idei kis verseskötetettel¹ pedig vissza is talált hozzá. Van, ami keveset változott az 1984-ben megjelent első kötete óta: a klasszikus formák fesztelen, mégis fegyelmezett, de nem kizárólagos használata; az apróságok, részletek jelentőségének megfigyelése és megértése iránti szenvedély. Ez utóbbi, a részletfigyelés, nem minden kockázat nélküli vállalkozás, néha ugyanis átalakulhat gyanakvássá, a szólásmondásos ördög keresésévé vagy hideg, érzelemmentes analizissé. Ebben a költészetben viszont egyik sem történik meg, mert ezekhez a megfigyelésekhez – bár a kötet nyitóverse látszólag tagadja – egy olyan típusú élelátás kapcsolódik, amit nem a szenvtelenség tett precízzé, nem a kilúgozott racionalitás, hanem épp az ellenkezője, az, hogy a Nádasy-versek beszélője amennyire csak lehet, jól érti, olvassa, ismeri és formálja a saját érzelmeit. Ebben a tekintetben hű maradt a *Soványnak kéne lenni* című kötetének egyik alapkoncepciójához.

Egy-egy szöveg közvetlenül is újra elővesz korábban nagy sikerrel megalkotott versformákat. Az *Önismereti sláger* például az *Olvasói levél* modorát idézi, és egy olyan típusú kommunikációt gyakorol, amit még a 21. század technológiai fejlettsége sem tesz lehetővé – ezekben a versekben túlvilági bűnösökkel tárgyal, akik pokolbéli kárhozottak. Mindvégig változatlanul sziporkázó a humora, ez az édes, súlyos ironia, ami Nádasy-nál kész hatodik érzék, vagy hetedik, de ki számolja?!

Szükség is van ilyen kedélyre, hogy egyensúlyban tudjon maradni a kicsit sem kíméletes önvizsgálat és az, amit az Ady-évfordulóra írt alkalmi versben így fogalmaz meg: „Nem venné be a gyomrod, hogy itt finomkodok.” (*Adyhoz 2019*) Persze ez a finomkodás is túlzó, önironikus, hiszen Adyhoz képest ki ne lenne finomkodó. A finomkodás ugyanakkor sztereotipikus jelzője a meleg férfiaknak. De hát azt is

1 Nádasy Ádám: *Jól láthatóan lógok itt*. Budapest, 2019, Magvető.

vegyük észre, hogy Dévénynél betörni és várni, hogy a fülünkbe forró ólmot öntsenek, pont még mielőtt reánk tipornának durván és gazul, noha roppant kellemetlenül hangzik, de mégiscsak egészen kiszámítható akció-reakció láncolat. Egészen világosan érthető, hogy a kölcsönös agresszív viselkedés súlyos testi sértéssel jár. A társadalom bizonyos működési szabályainak, háborús és békés szokásrendjének ismeretében magyarázni lehet, tudjuk, mi az ok és mi az okozat. Ehhez képest viszont egy heteronormatív (ez az elképzelés a heteroszexualitást nem csak az egyetlen normális szexuális irányultságnak, hanem alapértelmezettnek tartja, amihez képest minden más meg- és elítélhető) és emiatt homofób társadalmi berendezkedésben előbújt meleg férfinak lenni sokkalta kiszámíthatatlanabb. Legtöbbször csak elhallgatásokon, célzásokon, utalásokon keresztül következtethetünk, vagy inkább csak találgathatjuk, mi okoz akkora feszültségeket, mi adja a versek erős érzelmi töltetét, melyik sérülés honnan származhat. A vágyak, hogy kire, mire irányulnak, önmagában nem érdekes kérdés, viszont az, ahogyan a társadalmak reakciói változnak a halálbüntetéstől az évente világszerte megrendezett Pride-okig, az sok mindenre van hatással a gazdaságtól a költészetig. Lényegében tehát a romboló, történetileg óriási változásokat megélt és teljességgel kiszámíthatatlan társadalmi reakciók közepette ez a költészet folyamatosan tudott gazdagodni. Mégsem felhőtlen sikertörténetről van szó. Talán ezzel is összefügghet, hogy már az első kötetektől kezdve vissza-visszatér a hányás, okádás motívuma, igaz, konkrét, demetaforizált jelentéssel, ebben a kötetben „már fegyvelmezett férfias gyomorral” (*Van orvosom*) utazik a beszélő a hátsó ülésen.

A Nádasdy-versek a zsigerekből indulnak, beszélőjük néhol olyan érzékiséggel fogja föl a világot, mint a gyerekek. De nem marad egocentrikus, sorai versekké formálódnak, sose ragadnak az egyéni, partikuláris érzelm kifejezés, az úgynevezett ventillálás szintjén, noha erre is van önironikus célzás, a közlés és kifejezés vágyát szellőzés-igénynek nevezi. Az olvasónak olyan érzése támadhat, mintha egy-egy verssor koholt önvádakkal próbálná, ha felmenteni nem is, de valamivel megérthetőbbé tenni a társadalmat. A büntudat, a szégyen és az undor, akárcsak a gyűlölet, elég, ha körülvesz és képes alattomosan beférkőzni

az ember tudatába. Ezeket kényszeríti mindenkire a kirekesztő, elnyomó, homofób társadalompolitikai közeg. (Nem csak a melegekre, hiszen mindig használhatóbb az, aki fél, büntudattól szenved, gyenge és engedelmes.) A bűnök számbavétele, ami a kötetben afféle számvetésként is olvasható, mintha azt is mondaná, végül is jogosan várjátok el, hogy büntudatot érezzek, de nem azért, amiért szerintetek kellene, hanem például azért, mert kevély voltam: „»[...]Mért rotyogok itt az üstben, kurvák között, ronda füstben, / ha nem tettem semmi rosszat? Higgyétek el, szörnyen bosszant.« / Hümmögnek a kárhozottak: »Mit nem tettél, elsoroltad. / De tán azért várt a mélység, mert kimaradt a kevélység.«” (Önismereti sláger)

A probléma azonban nem ott húzódik, hogy milyen mértékben szeretne egy alkotó kitárulkozni, megmutatkozni, látszani, hanem ott, ahol eldől, hogy annak a bizonyos kitárulkozásnak lesz-e jelentősége. Tudjuk-e a különbséget a 21. században privát és nyilvános gyónás között? Az egyén őszinteségének lehet-e jelentősége ismeretlenek számára? Lehet. És bizonyos mértékig lehet is garantálni, hogy legyen, és Nádasdy Ádám költészete pontosan ezt teszi. Akkora szeptet mutatja meg a világnak, amekkora költőileg megformálható, egyes szám első személyben elmondható, a kicsit, ami nagyon releváns, amit a taníthatóság bizonyosságával tud. Brillíroz a nyelvvel, túlsúlyban vannak nála a nyitott poétikai alakzatok, például a nyitott vagy elhalasztott zárlatok. Van, ahol zárt a vers vége, de a jövő, a motiváció vagy a kezdet gondolatköréhez tartozik a szöveg, mint például vagy *A reggeli* című versben, az *Édes gondok öln* címűben vagy a *Padlízán* című szövegben: „Csak kitartás, / lesz itt még, öcskös, eufória.”

Kevésbé frappáns zárlat a *Szemeddel befutottad* című vers vége: „Ahogy / csak asszony tud, sosem a buta férfi.” Ez a vers azonban tartalmaz egy paratextust, egy direkt ajánlást, ami szinte kiemeli a kötetből, más mércét tesz lehetségessé. Hasonló a helyzet minden alkalmi verssel – az olvasó saját, külön szempontok alapján is viszonyulhat (amennyiben e kritika szerzőjénél kevésbé transzcendentális alkat, és nem külső elvek szisztémája, hanem a konkrétan adódó körülmények alapján érzékeli és méri fel a helyzetet). A többi versben

viszont, amelyek nem kötődnek konkrét alkalmakhoz vagy megbízatáshoz, az öregség, a halál közelségének érzete és az ebből fakadó létösszegzési kísérlet is meghatározó szerepet tölt be. Akárcsak a számára oly kedves munka. Noha lehet számítani rá, hogy a recepció túlnyomórészt a költő életkora felől fogja olvasni a kötetet, mintha valami vásárlói célcsoportnak készült volna, magam úgy látom, hogy a költő már elintézte magában a halált. Nyugodtan lehet olvasni a verseit anélkül, hogy az idős korhoz kapcsolódó közhelyekkel kószolgatnánk őket.

Végül térjünk vissza a kötet nyitó és egyben címadó verséhez. Azzal a bizonyos szellőzésigénnyel is összefügg és mindvégig központi kérdés marad ezekben a versekben a láthatóság. Egyfelől az, amit érzéki láthatóságnak lehetne nevezni, ami a konkrét, vizuális érzékeléstől a megismerhetőség vagy a megértettség érzéséig sok mindent jelenthet. Érzékileg láthatónak érezheti magát például az, akit lefényképeznek, de az a kisebbségi egyén is, akihez sokan előítéletekkel viszonyulnak, és csak annyiban veszik észre, amennyiben ezeket az előítéleteket teljesülni, visszaigazolódni látják. Másfelől ez az érzéki láthatóság valamennyire előfeltétele annak, hogy valaki úgy is látható legyen, hogy a kulturális, politikai, társadalmi diskurzus része. Amíg egy város vezetősége és lakosai nem *látják* be, hogy vannak melegek, addig ez nem lehet nyilvános diskurzus, közösségi gondolkodás tárgya. Nincs diszkurzív láthatósága.

A címadó vers zárlata azt kérdezi: „Kell-e a mások igazába bújni, / mint használt fészket használó madár?” (*Jól láthatóan lógok itt*) Ez „a mások igaza” értelmezhető úgy is, mint az, amit a melegek jogainak érvényesítése érdekében, a homoszexualitás diszkurzív láthatósága érdekében vállal magára valaki. De értelmezhető ennél jóval tágabban is, hiszen valahányszor olyan eszme, hitvilág vagy ideológia hatáskörébe kerül valaki, aminek az igazságértékét nem képes teljesen elsajátítani, olyan mértékben, hogy az elvakítsa, mindig kakukkfőökának érezheti magát. A vers úgy indul, mintha a beszélő immár hidegen és világosan látna. Józanon ítél, egyszerűen, megértéssel, neheztelés nélkül, és kérdez. A kérdés pedig az egyik legjobb orvosság elnyomó ideológiák és öregség ellen, mert megnyit és elmozdít, folytatólagossá tesz.

„Igazából eszembe jutott, hogy ha ez jól sikerült, nem írok többet” – mondta Nádasdy Ádám a kötet egyik bemutatóján, a Budapesten megrendezett Margó Fesztiválon. Nagy terhet rótt ezzel recenzenseire és kritikusaira, akik feltehetőleg azóta is éjt nappallá téve konspirálnak, hogy elég nagy, elég fontos sikerületlenséget találjanak a kötetben. Pedig talán azt is meg lehet kérdezni kukacoskodásból, hogy jó, jó, de mi is sikerült jól tulajdonképpen? A kötet záró darabja, *Az igazi Márk-változat* a kortárs magyar szerelmi költészet egyik legszebb darabja, méltó a parfrazeált Esterházy Péter emlékéhez, és szeptemberben átminősül a házastárshoz írott szerelmes verssé. Ez eddig egy.

